

Bränningen

Medlemsblad för Söderhamns Kust & Skärgårdsförening

- Årgång 35 -

Nr 2 2022

Innehåll:

sid 2-3	<i>Rapport från årsmötet</i>	sid 10	<i>Om badresor till Stenö</i>
sid 4	<i>Ny ordförande, presentation</i>	sid 11	<i>Bergqvistbåtar</i>
sid 5	<i>Balders förlisning</i>	sid 12-13	<i>Söderhamn & ångfart</i>
sid 6-7	<i>Havsörnen tillbaka</i>	sid 14	<i>Österdagarna</i>
sid 8-9	<i>En söderhamnsfilm, forts.</i>	sid 15	<i>Skepparesocieteten m.m.</i>
sid 16 <i>FÖLJ MED TILL STORJUNGFRUN</i>			

40 kr

ÅRSMÖTET DEN 6 APRIL 2022

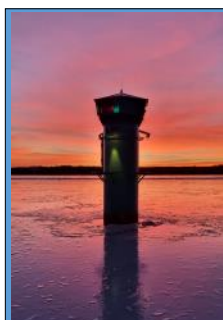
Söderhamns kust & skärgårdsförenings 40:e årsmöte, genomfördes live efter pandemin, med 24 deltagare.

Sedan länge planerat kom nu äntligen Lars Lindstedt och kåserade om sitt kära Storjungfrun, som han så väl känner, där både hans far och farfar varit fyrmästare. Lars visade hur landhöjningen spelat roll för bebyggelse och hamnar. När kapellet byggdes, cirka 1500 e Kr, låg det på en egen ö där det troligen också fanns en hamn (bild 2 och 3, grafik av Lars). Vi fick höra om livet i fyrbyn (bild 1), där det även fanns en skola. Lars berättade om spännande händelser, som t.ex. att som grabb hoppa på isflaken för att ta sig till

Vallvik och skolan. Stormen 1954, som vi kunde läsa om i Bränningen nr 3 2021 var ett annat äventyr.

Det finns 2400 fyrar i Sverige och vi fick höra om deras och Storzjungfruns utveckling. Storzjungfruns fyr från 1838, då koleldad, drevs sedan 1853 med rovolja, sedan fotogen och Dalénljus och efter 1964 automatiserad. Nu behövs inga fyrvaktare längre.

I dag kan vi också glädjas åt de nya uthyrningsstugorna, 850 gästnätter var det 2021, och den fina badstranden på västra sidan, som sköts av Söderhamns skärgårdsenhet och är ett fantastiskt utflyktsmål.

OMSLAGSBILD:

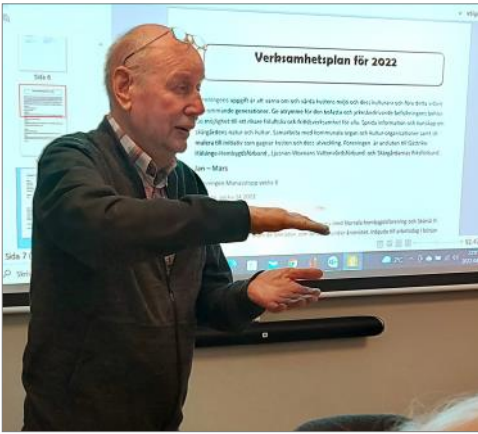
Prästhalmens/Kanonholmens fyr i mars 2022

FOTO: Anders Holgersson

Läs mer om fyren på sidan 4

Årsmötet avlöpte planenligt med ett undantag. I §7, som bl.a. avhandlar val av styrelse konstateras att ingen ny ordförande kunde utses, frågan sköts på framtiden med noteringen: ”**Ny ordförande utses av styrelsen**”. Hur det gått avslöjas nedan.

Avslutningsvis tackade Lennart Andersson för sig och sina 16 innehållsrika och aktiva år i Södermans Kust & Skärgårdsförening. Han poängterade att hans uppgift varit möjligt tack vare det stora gensvar han fått från arbetsvilliga och solidariska medlemmar, i och utanför styrelsen. Och så drog han denna sedelärande historia, här ganska mycket förkortad:

Lennart i berättartagen Foto: Hans Fryklund

Livet är som en burk! (Hur skall man fylla den på bästa sätt?)

Börja med de "stora stenarna" de viktigaste sakerna - din familj, din partner, din hälsa, - saker som om allting annat skulle vara förlorat, så skulle era liv fortfarande vara fullt acceptabelt. Sedan de små stenarna representerande jobb, hus, bil mm. Och sanden som rinner ner mellan stenarna är allt annat, semester, nöjen etc, småsaker alltså.

Om du skulle hålla sanden först i glasburken, skulle du inte få plats med några stenar alls. Samma sak händer med era liv. Om ni använder all energi på de små sakerna så skulle du aldrig ha tid och rum för det som är viktigt för dig. Satsa på de stora sakerna som är viktiga för din lycka. Lek med barnen, ta dig tid att hålla koll på hälsan. Det finns alltid tid för jobb, att städa huset, att ordna en fest. Ta hand

om stenarna först. Prioritera. Resten är bara sand.

Kloka ord på vår fortsatta vandring genom livet, som Lennart gav oss!

Foto: Sture Claesson

Det lyckades!!! Söderhamns Kust- & Skärgårdsförenings har fått en ny ordförande!

Styrelsen, namn och övriga uppgifter:

Sittande fr.v.:

Barbro Olsson kassör & i trivselkommittén, **Denny Månsson** sekreterare & arkivansvarig, **Nils Stefansson** ny ordförande, **Lennart Andersson** avgående ordförande avtackad med blommor och ett minnesalbum, ansvarig för Facebook o. Miljö, **Astrid Forslund** Inventarieansvarig.

Stående:

Anders Burman Storjungfrundagen, **Sven Gunnar Johansson** Anläggningsansvarig, **Gunilla Häggbom** vice ordf. ansvarig för Österdagarna, **Lennart Nilsson** Anläggning, **Hans Fryklund** ansvarig för Hemsidan. Saknas på bild **Stefan Engström**. /Sture C

Hej alla medlemmar i skärgårdsföreningen!

ORDFÖRANDEKEDJAN

Agne Eriksson

Sven Nordlund

Olle Berglund

Raabul Kullberg

Lenhart Andersson

Vi kan nu med stor glädje meddela att Söderhamns Kust- & Skärgårdsförening fått en ny ordförande. Det blir den sjätte i ordningen och vi är nu inne på vårt 40:e verksamhetsår. Så här presenterar sig vår nye medarbetare:

Nils Stefansson heter jag, som har tackat ja till ordförandeposten i Söderhamns Kust & Skärgårdsförening. Jag är född i Sundsvall och kom till Söderhamn 1967, där jag gick i skola fram till militärtjänsten. Min utbildning till jägmästare skedde i Umeå och efter diverse olika tjänster i bl.a. Ludvika, Falun och olika arbetsplatser i Stockholm återvände jag år 2 000 till Söderhamn och har sedan dess bedrivit konsultarbete i eget företag.

Jag har sysslat med elitidrott och har utifrån dessa erfarenheter senare engagerat mig ideellt som funktionär i diverse föreningar såsom ordförande i Solna Friidrott, Söderhamns Friidrott och Broberg-Söderhamn Bandy IF, ett uppdrag jag fortfarande har. Jag har också varit ordförande och styrelseledamot i bolagsstyrelser som Rundvirke Skog AB och Söderhamns LBC.

Foto: Hans Fryklund

Nils Stefansson

Mina år som söderhamnare, under min tidiga skoltid och tiden från 2000 till i dag, har gjort mig till en inbiten skärgårdsbo och fått mig att förstå vilken tillgång vår skärgård är, men även hur viktigt det är att vi också tar hand om den på bästa sätt.

Att det finns en aktiv och livskraftig förening som arbetar med skärgårdens bästa för ögonen, gör inte saken sämre. Jag ser med tacksamhet och tillförsikt fram emot att tillsammans med er medlemmar i Skärgårdsföreningen få arbeta för en hållbar utveckling av Söderhamns skärgård liksom att arbeta för en positiv utveckling av vårt Skärgårds- och Fiskarium på Öster i Söderhamn.

TACK för förtroendet.

PRÄSTHOLMENS/KANONHOLMENS FYR

1918 anlades fyrplatsen. AGA-ljus med lins av 6:e ordningen. Fyrkaraktär: Bx WRG 3s 8M. Vitt fyrhus på svart stenkista. Lyshöjd 3,7 m.

1991 byggdes en ny fyr med rött fyrhus på rött betongfundament i vattnet. Fyren fick elektriskt ljus samt fasadbelysning. Lyshöjd: 4,5 m.

M/S VOOSI av Purto Limon (stad i Costa Rica), med Garpholmen om babord, på ingående till Stugsund. Bildägare Lars Brolin (Dibis XLB 410)

Foto: Esbjörn Hillberg Svenska Fyrsällskapet

BOGSERBÅTEN BALDERS FÖRLISNING

Här ett tidningsklipp och ett par bilder, som Per Arne Åkerström sparar och lånat ut till Bränningen. Balder förliste 15 nov 1947 på resa Gotland-Norrlandskusten. Med två kalkstenspråmar gick hon på grund vid Storjungfrun ca 45 m från land, där hon kantrade och delvis sjönk. Besättningen räddades. Balder bärgades och skrotades 1948.

/text Bengt Westin, tugboatlars.se/

Balder förtöjd vid Skeppsbron i Stockholm.

Byggd 1919 (Stål) 33,66 x 7,40 x 3,61 m. Maskineri:
Tripleångmaskin på 436 lhk. /Bengt Westin/

Tidningsklipp

Bogserbåten Balder på grund vid Storjungfrun i klar sikt

Fartyget sjönk 45 m. från land, besättningen räddad

Transportbolagets stora bogserbåt och isbrytare Balder, välbekant i söderhamnsdistriktets hamnar, där den så sent som förra vintern var placerad som isbrytare, gick strax före kl. 20 i lördags kväll i klar sikt på grund på Storjungfruns norra sida, då den med två pråmar lastade med kalksten var på väg in mot Ljusne. Balder sjönk inom en kort stund ett 40-tal meter från land, men på grunt vatten, och pråmarna lyckades tre lotsar från Rönnskär rädda genom ett intensivt arbete som pågick från kl. 23 på kvällen till kl. 5 på morgonen. Balders besättning, förutom kaptenen som stannade kvar ombord, hade strax efter grundstötningen med hjälp av fiskarbefolkningen tagit sig i land, dit också kaptenen som av chocken vid grundstötningen var svårt medfagen fördes fram på morgonsidan. Neptunbolagets bärgningsångare Hermes anlände vid 10-tiden i går till haveristen och satte omedelbart igång med bärgningsarbetet men sjön går i dag hög och utgången av arbetet är oviss. Besättningen har införts till Söderhamn.

Balder förliste 15 nov 1947 vid Storjungfrun.

Foto: Sven Nordlund/
Lars Brolins samling

Balder, bogserbåt och isbrytare, öppnar sjöfarten till Stugsund i april, trol. 1920-talet.

Foto: G. Sahlin/Lars Brolins samling

Havsörnen är tillbaka

Av Curt Risell

FOTO:
Förf.
samt mitt-
enbilden
nederst

Det är en morgon i oktober. Jag tittar ut genom fönstret över viken. En millimetertunn is har lagt sig under natten. Ett förebud om att vintern är i antågande. Allt är stilla. Då ser jag örnen som kommer glidande på stela vingar över trädtopparna längst in i viken. Den sänker sig snabbt ner. Sträcker fram de gula benen mot den frysta vattenytan. Jag kan tydligt se de stora klorna. Automatiskt sträcker jag mig efter kameran på bordet intill. Puttar upp fönstret ett par decimeter. När jag fångar örnen i kamerans sökare är den på väg emot mig med en gädda i klorna. Spegelbilden i isen. **Klick.** Tappar bort den för en halv sekund. Hittar den igen. Nu närmare. **Klick.** Så är den borta. Allt är åter stilla. Kvar är ett magiskt ögonblick och två halvsuddiga bilder...

Havsörnen är numera inte någon ovanlig gäst i vår skärgård. Sedan några år in på 2000-talet har den snabbt ökat i antal. Den majestätiska fågelns silhuett mot himlen kan ses om inte dagligdags, så ofta. Eller där den spanar från en trädtopp nära havet.

Men så har det inte alltid varit. Så sent som på 1970-talet var havsörnen nära att utrotas. Det var framförallt olika miljögifter som fick stammen att krascha. Minskade miljöutsläpp, ett giftfritt utfodningsprogram och skydd av boplatser fick

örnstammen att snabbt återhämta sig. Idag finns uppskattningsvis 3000 örnar på ostkusten. Forskarna kan dock konstatera en viss miljöpåverkan på häckande örnar längs Bottenhavskusten. I Söderhamns skärgård har vi ändå kunnat glädja oss åt ett ökat bestånd av vår största rovfågel.

-Idag har vi minst fem häckande par. Tro- ligen finns ytterligare ett eller annat par som vi inte känner till.

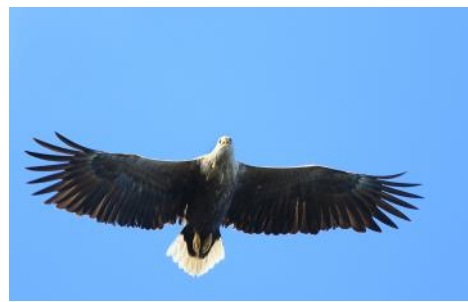
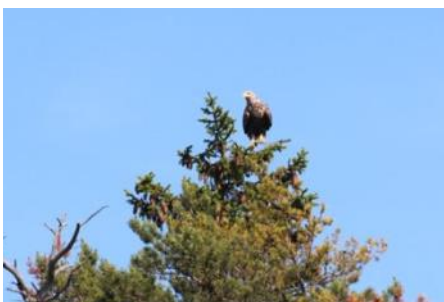
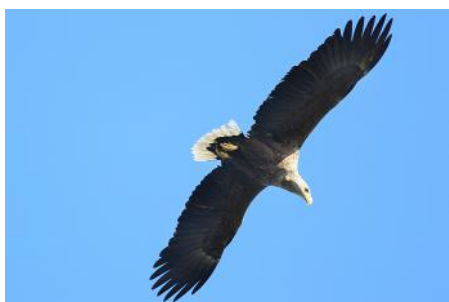
I slutet på 90-talet hade vi ett häckande par. Örnarna har funnit sig väl till rätta

längs kusten och ute i skärgården, säger Stefan Persson i Söderhamns Fågelklubb.

Tägdöden många havsörnars öde.

Bosse Forsling, fågelskådare och ringmärkare, har varit i nära kontakt med havsörnar på både gott och ont. Att ringmärka en örnunge är naturligtvis något utöver det vanliga för en ringmärkare. Den glädjen det innebär är lätt att förstå. Lika lätt är det att förstå den sorg det innebär att ta reda på döda fåglar, som blivit påkörda av tåg eller dött av förgiftning.

>>>>>

Utvecklingen för havsörnarna har varit gynnsam sedan 70-talet. Mycket tack vare projekt Havsörn, som utfodrat örnarna med giftfri mat, skyddat deras bon med mera.

Den positiva utvecklingen för havsörnsstammen är mycket glädjande. Örnarna har etablerat sig längs kusten och i skärgården. Men det finns fortfarande hot. De flesta örnar dödas av tågen när de äter av påkörda djur som ligger på banvallen, säger Bosse Forsling.

Han berättar om en sådan olycka där han kontaktades efter att en örn observerats som inte kunde flyga. På plats kunde Bosse konstatera att hela bakdelen på örnen var sönderkörd. Efter kontakt med polisen kunde örnens lidande avslutas. En av flera hundra örnar som blivit ihjälkörda av tågen. För tre år sedan, 2019,

FOTO: Bosse Forsling, denna sida samt flyktbilderna nederst föregående sida:

tågdödades 104 örnar, både havsörnar och kungsörnar.

-Ett mindre antal örnar dör av förgiftning. Det kan då handla om blyförgiftning till följd av att örnarna ätit slaktrester av älgar där jägarna skurit bort kött som innehåller blyfragment från skottsåren,

säger Bosse Forsling.

-Blyhagel i fåglar som skadeskjutits och senare dött kan vara en annan källa till att fåglar dött av blyförgiftning. I Söderhamn har vi haft två örnar som dött av förgiftning, säger Bosse Forsling.

Trots att många örnar dör av olika skäl

har stammen ändå vuxit. Havsörnen har sedan slutet på de förra seklet åter blivit en del av skärgårdens fauna. Idag är det inte ovanligt att se silhuetten mot himlen av den stora fågeln när den svävar fram på breda vingar med de typiskt spretiga vingpetsarna.

Faktaruta:

Havsörnen kan ha ett vingspann på upp till 2,5 meter.

Vikten kan uppgå till 7 kilo. Honan större än hannen.

Under örnens sjätte levnadsår brukar örnen få sin första kull.

Äggkullen består av 1-3 ägg, vanligen två.

Boet byggs högt i en tall eller på en klippfylla. Används år efter år.

Havsörnen kan bli 40 år men i frihet sällan mer än 15-20 år.

Vuxna fåglar har vit stjärt, unga brun.

Bytet består under sommaren till 90 procent av fisk, men även sjöfågel, mindre däggdjur och as.

EN SÖDERHAMNSFILM... ÄR NOG FRÅN 1939

Den gamla Söderhamnsfilmen som vi berättade om i förra Bränningens rönte stort intresse bland våra läsare! Här är tre svar som kommit från **Göran Forslund (1)** **Janne Persson (2)** och **Allan Helmersson (3)** varav bild 3 tyder på att filmen med största sannolikhet är inspelad år 1939.

filmen figurerar en buss som det står "Hilding Lövgrens Busstrafik" på. Vid bussen går chauffören och ser ut att prata i mobiltelefon!? Men så är det nog inte. Våra teorier går inte ihop med sådana nymodigheter.

Så här berättar **Göran Forslund**, medlem i Skärgårdsföreningen och uppväxt i Sörfly nära Hällbo:

- "Denna buss, Scania eller Volvo? tillhörde **Lövgrens buss i Hällbo**, lite väster om Kilafors. Birger Ädling (med Ä enl. Göran) körde åt Lövgrens."

Detta gav Bränningen anledning att ta kontakt med "Hällbo Buss". Bingo! Vi fick följande svar från **Peter Svensk**, ägare sedan 1995:

- "Hilding Lövgren, min morfar, startade bussbolaget i början av 1930-talet och min far och mor, Rune och Ann-Mari Svensk, ägde Lövgrens/Hällbo Buss 1975-1995. Idag är namnet "**Hällbo Busstrafik AB**", stationerat i Hällbo fram till 1995 då vi flyttade till Bollnäs.

Det kan även stämma att Birger Edling var chaufför. Han jobbade många år åt Hilding, men på bilden tror vi att det är Hilding Lövgren själv. Hilding var vid tillfället 38 år och Birger var runt 20 år. Så det känns som det inte kan vara Birger utan en

lite äldre man. På stilen ser det ut att vara Hilding.

När det gäller bussen måste det vara en Tidaholmare. Dom började tillverka lastbilar och bussar på 30-talet. Denna buss-typ hette Tidaholms – Omnibuss. Den här bussen stod kvar i många år bakom ett garage i Hällbo, minns jag, men kom till ett museum på 1980-talet".

Båtintresserade **Janne Persson** kände igen båten med flaggspelet med namnet "FLYING" och området med Söderhamns Verkstäder i bakgrunden. Här

ägdes båten av Gustaf Frisk i Stugsund. Frisk höll även till på Grimsön samt bjöd kvinnorna på vilohemmet Vadtorp på lustturer under några somrar. Båten köp-

tes 1946 av Jannes pappa och farbror, Bernt och Erik Persson, som hade båten till 1951 då den såldes till Stockholm, dit den fraktades per järnväg.

I filmen syns många båtar, stora och små, lastade med skolbarn, som styr ut mot fjärden. Här en grupp som skall att gå ombord. Samtidigt ser vi kustångaren S/S Njord lägga till nere vid tullhuset och Faxeholmen. Enligt texten om Njord nedan tyder mycket på att året då detta filmades var 1939.

Kustångaren Njord byggdes 1855 på Motala Warf i Norrköping som skonertiggad hjulångare för det Norrländska Ångfartygsbolaget i Stockholm.

Ombyggdes 1867 till propellerfartyg och 1888 ersattes överbyggnaden av trä med en ny av järn. Övertogs 1908 av Luleå Ångbåts AB och såldes 1911 till Stockholms Rederi AB Svea. 1916 måste Njord

genomgå reparationer för 55 000 kr och hon vitmålad också 1916.

Traderna växlade genom åren. Trafikerade 1911-1914 Stockholm-Riga med två turer i veckan och 1914 Stockholm-Öregrund-Gävle. 1915-1918 var traden Stockholm-Luleå (utan att angöra Söderhamn). Efter att 1917 använts som lastdragare på Finland blev traden 1919-

1925 Stockholm-Luleå, 1926-1928 Stockholm-Skelleftehamn och 1929 åter Stockholm-Riga. 1930-1935 åter Stockholm-Skelleftehamn och 1936 Stockholm-Öregrund-Gävle.

1936-1939 är Söderhamn med i turistan då omfattande Stockholm-Öregrund-Söderhamn-Hudiksvall-Sundsvall-Vasa.

Efter grundstötning i Skelleftehamn 1939 med bottenkador och kollision med en pråm i Öregrund såldes hon 1943 för 80 000 kr till Grisslehamn. 1946 såldes fartyget för 100 000 kr till Ystad, byggas om till förvaringstank för olja. 1951 skrotades Njord i Västervik.

/källa: "Svensk Kustsjöfart 1840-1940"/

Kustångaren "Njord" vid kajen i Söderhamn 1939, vilket stämmer bra med texten ovan. (OBS Oskarsborg bakom kvinnans axel). Njord hade denna tid traden Stockholm-Vasa. Här är resenärerna Sally Hansson gift Bykvist, senare Hammarström och Helmer Hansson från Vägbro. Deras resmål är Vasa.

Helmer var pappa till Allan Helmersson, som nu bor i Söderhamn och är ägare till detta foto. (XVA 01886 i DiBiS).

RÖDA KORSETS BADRESOR TILL STENÖ 1963

Av Lennart Svedberg

Röda Korset är ju en stor organisation ute i världen, men den finns även lokalt bland annat i Söderhamn.

Under slutet av 50 talet och början av 60 talet anordnade Röda Korset badresor till Stenö havsbad, och jag var en av passagerarna. Bada kunde man väl göra på närmare håll, och jag som är fiskarpojke hade ju alla möjligheter. Så orsaken till badresorna för min del var att det var simskola i Stenö, och som fiskarpojke så måste man kunna simma. Men i Humlan där min far fiskade, och vi bodde på somrarna, var det alldeles för djupt och kallt i vattnet.

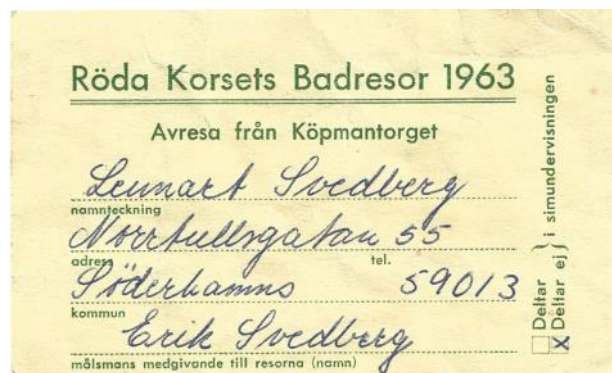
Det här är året 1963, och för att få åka med på badresan med simskola till Stenö så får man vara högst 12 år, och det var jag, och så måste man hämta ut ett speciellt kort som Röda Korset delade ut i slutet av juni, en kväll i Handelsbankens lokaler mitt i Söderhamns city. Det är ett gult kort med grön text, namn och adress skall skrivas in samt målsmans underskrift.

Avresan går från busstationen på Köpmantorget, och man skall kryssa i om man deltar i simundervisningen eller inte. Jag skall delta i simundervisningen, men på kortet är det ikryssat att jag inte skall delta, och resorna börjar första veckan i juli 1963.

Hade jag bott i stan hade det varit ganska enkelt, men vi bodde i Humlan under hela sommaren. Så jag fick cykla från Humlan till stan, som är en mil, och därefter åka buss en mil till för att komma till Stenö havsbad, och likadant tillbaka på eftermiddagen. Jag tror inte att många 12 åringar skulle ställa upp på det idag, men då var det inte något märkvärdigt med det, i alla fall inte för mej.

Jag höll ju alldeles på att glömma bort det där med simskolan, inte kunde dom lära mej att simma, eller var det jag som inte kunde lära mej, hursomhelst så var jag inte något simmarämne. Om inte mitt minne sviker mej så var det väldigt kallt i vattnet den här juli månaden också, så jag hade en orsak att skylla på. Ibland när man kom upp ur vattnet var fingrarna alldeles blåa.

Som bonus fick alla som var med i simundervisningen ett glas mjölk och en stor vetebulle, och jag tror att det var där jag lade

grunden till den smidiga och muskulösa kropp, som jag har idag. Var man inte nöjd med mjölk och bulle så kunde man gå till restaurangen som låg på en kulle vid vändplanen, men i mitt fall så gick inte det för jag hade inga pengar heller.

Åren går, det är i mitten av 1980 talet och simhallen på Hällåsen har simundervisning för vuxna. Nu eller aldrig tänker jag, det är varmt i vattnet, jag tar mej dit med egen bil, jag får inte mjölk och bulle men jag lär mej att simma.

Det tog inte mer än 35 år, men jag tycker inte att man skall stressa fram ett sådant här resultat.

Närmast t.v. om rutschbanan, Sven Abrahamsson (med bollen) f. 1944 och Bengt Abrahamsson (håller i staget) f. 1942, som också tog bussen till Stenö kl 9 och fick bullar och mjölk kl 15. Bengt bor i dag i Stugsund. Året kan vara 1950-52.

Bergqvistbåtarna

Del 10 - av Anders Toren

FOTO: Sture Claesson

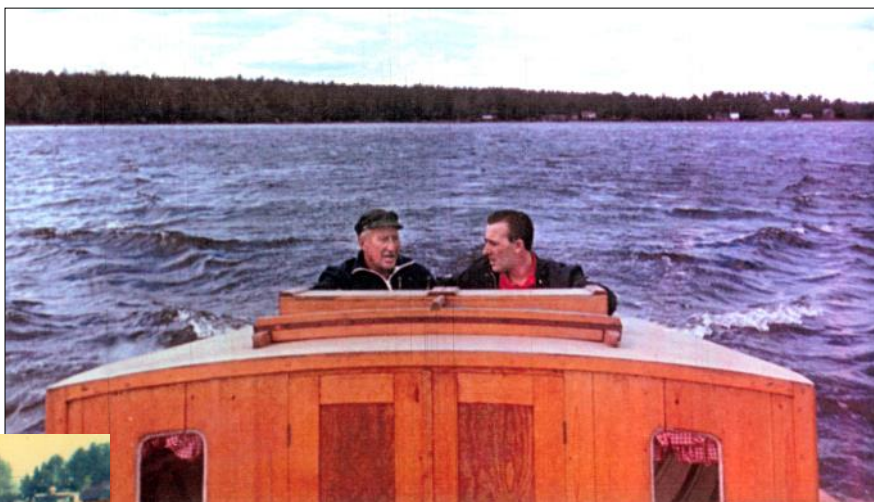
Här kommer tionde avsnittet i min artikelserie om Bergqvistbåtar och deras historia. I den handskrivna förteckningen, upprättad av båtbyggaren Erik Bergqvist i Hålsänge, Enånger, har jag hämtat uppgifter och sedan sökt spåra båtarnas vidare öden. Att få tag på bilder har också varit en del av detta forskningsarbete. Nu har jag kommit till den 15:e fiskebåten av de som gick till Söderhamnsområdet. Den beställdes 1958 av **Henry Holmgren** från Sandarne.

Nederst i texten två båtar som det inte gått att spåra. Kanske någon bland Bränningens läsare vet något? Då är vi uppe i 17 båtar. Därefter kommer jag att ta med ytterligare tre.

Henry Holmgren beställde båten och hade den i sjöbod i Löt Viken, Sandarne, som nöjesbåt och inte för fiske. I början av 1980-talet såldes båten till Kramfors.

BYGGÅR	TYP	MÅTT
1958	Öppen med akterruff	25' x 8'
BORDLÄGGNING	SPANT	MOTOR
ribb	galv. järnspant	Wikström
LEVERERAD TILL	PLATS	
Henry Holmgren	Sandarne	

Annars har båtarna i denna serie enbart handlat om sådana som använts för fiske.

Henry Holmgren och Dan Källgren i slutet av 1960-talet. Innersta delen av Löt Viken syns i bakgrunden.

En sommarbild från Söderhamnsån i mitten av 1960-talet, när de flesta båtarna är ute i skärgården. Här poserar Viola Holmgren under, gissningsvis, en shoppingtur in till staden.

Ulla Ålund och Siv Holmgren i början av 1960-talet. Här är båten endast några år gammal, med blanka spant och ljus i bordläggningen.

BYGGÅR	TYP	MÅTT
1964	fiskebåt	29' x 10'
BORDLÄGGNING	SPANT	MOTOR
LEVERERAD TILL	PLATS	
Kurt Nordlund	Söderhamn	

Borka brygga den 12 juli 2014.

Av alla dessa träbåtar, som byggdes av Erik Bergqvist, finns faktiskt många kvar än i dag och vårdas av entusiaster. Vill man se en del

BYGGÅR	TYP	MÅTT
1965	fiskebåt	18' x ?
BORDLÄGGNING	SPANT	MOTOR
LEVERERAD TILL	PLATS	
Sven Erik Petterson	Söderhamn	

av dem, kan man besöka Borka Brygga på "Träbåtens dag", som brukar arrangeras i början av juli.

Söderhamn får ett eget ångfartyg

Av Janne Jonsson

Janne Jonsson återkommer här med sin fjärde berättelse för Bränningen. Jannes maritima forskningsarbete resulterar här i en intressant redogörelse för tidig ångfartygssjöfart i Söderhamn under dess storhetstid.

Ångfartygen blev under 1840- och 1850-talen en ny livsnerv för vintertid isolerade städer efter norrlandskusten. Det magiska året för Söderhamns del var 1855, då staden får sitt första egna ångfartyg.

Den reguljära ångbåtstrafiken på Norrland drog – eller snarare skovlade – igång år 1837, med hjulångaren *Norrland* (se Bränningen Nr1-2021). Och reguljär vet vi att den knappast var på vårarna och försomrarna; ibland blev det ångbåtsbesök, ibland inte, och trafiken öppnade ofta inte förrän in i maj-juni. Men under somrarna och ända in i oktober kördes det regelbunden trafik, under 1840-talet och början av 1850-talet inte bara med *Norrland*, utan också av ångfartygen *Örnsköld* (start 1839) och *Motala* (1848) samt syskonfartygen *Thule* och *Berze-*

Ångfartyget Söderhamn levererades så till staden med samma namn för att sättas i trafik på huvudstaden. Premiärturen skedde den 7e september 1855. Om man händelsevis var i Stockholm "vid första dagning" kunde man få uppleva denna långdragna händelse (resan tog med stor sannolikhet över 20 timmar, särskilt som man mellanlandade i Öregrund på vägen). Nyfikna söderhamnsbor kunde troligen få se den nya ångbåten på morgonen den 8e september.

Annonser, införd i Helt den 31 augusti 1855, gav söderhamnarna chansen att uppleva den officiella premiärturen. Det var nog enklare att vänta till tisdag och åka till Stockholm.

lius (1849). Expansionen speglade såväl befolkningsökning som den snabbt framväxande trävaruindustrin efter norrlandskusten.

Med denna utveckling var det inte underligt att, år 1854, ett antal i Söderhamn välbekanta herrar (däribland JG Brolin och CJ Schöning) gick ihop om ett aktiebolag som beställde ett ångfartyg. Det var inte drivet av skovelhjul utan framsynt nog med ett 'underwattensskruvhjul', det vill säga propeller. Fartyget byggdes vid Stora (Södra) Varfvet i Stockholm, och kan väl sägas ha varit en lycklig återkomst för William Lindberg, som ju var maskinist på den allra första turen till Söderhamn med *Norrland*, och som via en kometkarriär nu ägde detta betydande varv. Fartyget mätte 37x6 meter och gick av stapeln lördagen den 7e juli 1855. Naturligtvis fick det heta *Söderhamn*.

Vid prov- och besiktningens resan i Stockholms skärgård i början av september 1855 noteras att fartyget uppnådde 8 knops hastighet "mot en temligen stark kultje" och att det "är af jern, särdeles skarpt i fören, tackladt såsom skonert med fock och klyfware inom stäf, och maskinen är af 35 hästars kraft." Att ångfartyget tacklades som skonert härstammade möjligen från en urgammal uppfattning att ett fartyg måste ha segel, men det kunde också komma till användning – ångmaskiner var visserligen verkningsfulla, men också opålitliga.

Av detta första ångfartyg med säte i Söderhamn finns det troligen inga samtida fotografier, men (minst) en målning. Den som återges här, är utförd av PW Cedergren, en välkänd fartygskonstnär vid slutet av 1800-talet som verkar ha avbildat de flesta ångfartyg. Det är troligen en så kallad kaptenstavla, som målades för sjökaptener, eller som i detta fall, för intressenter av typen aktieägare eller direktionsmedlemmar i ångbåtsbolaget. Om målningen är ackurat är inte lätt att säga. Cedergren var notoriskt noga med detaljer, vilket framgår av skisser han lämnat efter sig. Men målningen är från 1878, då *Söderhamn* sedan sex år tillbaka var såld och omdöpt till *Telegraf*, och vi vet inte om han hade tillgång till ritningar eller förlagor. Fartyget byggdes också om under åren och det är svårt att veta vilken version detta är.

Färgen är för övrigt ett kapitel för sig. De flesta föreställer sig ångfartyg som vita – det var också så de såg ut senare i historien – men de tidiga fartygen var ofta brungula. Det verifieras av många samtida målningar och indirekt genom de fotografier som finns (och som i dåtidens ortokromatiska film blir svarta, liksom den svenska flaggan ser ut som den finska). Men Cedergren har avbildat *s/s Söderhamn* i en grön eller turkos kulör. Den är trovärdig eftersom den var ganska vanlig för tiden (bl.a. *s/s Ångermanland* och *s/s Gefle* hade liknande färg).

Redan det korta första seglatsåret, 1855, är utdelningen för aktieinnehavarna 15 riksdaler per aktie, vilket bolagsstämman i mars 1856 förklarar sig nöjda med. Nästa år blir utdelningen 10% "som eger att lyftas hos Bolagets Kassaman Herr JG Brolin i föreskrifven ordning." Ångfartyget är lukrativt, utdelningen är aldrig under 10%, motsvarande 30 riksdaler per aktie, och är flera år på 45-50 riksdaler – utdelningen för seglatsåret 1863 är rekordhöga 75 riksdaler per aktie. Trots denna genom åren höga utdelning satte man varje år av pengar till en reservfond, eftersom man inte kunde räkna med att (dåtidens) ångmaskiner skulle hålla mer än fem år. För *s/s Söderhamn* kom den stora renoveringen inte förrän 1868, då man bytte upp sig till en 50 hästkrafters maskin och byggde om överbyggnaden.

En del aktieägare har nog anslutit sig för profitens skull, men går man igenom aktieägarlistan ser man att den domineras av köpmän och handlande. Delvis beror det förstås på att de har pengar, men nog till stor del på att de vill ha en fungerande infrastruktur för sina egna affärer. Det är viktigt att notera, och något förvånande, att detta passagerarfartyg egentligen fraktade gods, inte människor. *s/s Söderhamn* kunde inte ta särskilt många passagerare, men intäkterna från godsfrakten

var stora. Genom åren kom närmare 80% av alla intäkter från frakt av gods av olika slag, naturligtvis mjöl och socker, men också styckesaker för industrien, kvarnhjul, kaffe och kabeljo om vartannat. Senare fartyg genererade dock mer intäkter från passagerartrafiken.

Den stora uppslutningen runt *s/s Söderhamn* berodde nog både på utdelningen och på den nytta som frakten bidrog till i handeln. Även om bolaget domineras av JG Brolin, som *Correspondent Redare* (väl närmast VD), är aktierna spridda på många händer och det krävs inte många allianser för att även de största aktieinnehavarna skulle bli nedröstade. Men JG Brolin blir sällan nedröstad. Istället avgår han oavbrutet, särskilt när han känner sig kritiserad, men blir alltid tillbakaröstad av bolagsstämman, där han åtnjuter stort och orubbat förtroende. Söderhamns första ångfartyg förknippas med rätta med hans namn, trots att en stor del av stadens handelsmän passerar revy i direktionen.

Ångbåtsbolaget gällde varor och pengar och var således allvarliga saker. Men 1864, med en rekordutdelning på aktierna och med vårisens uppbrott, slog man till med ångbåtsvårfest:

I tisdags eftermiddag företog ångaren "Söderhamn" sin prof- och besigtningresa utåt skärgården, hvarvid ett större antal personer woro närvarande och efter en, af ångbåtsdirektionen bekostad, wäl arrangerad sexa, blefwo, under den gladaste sinnesstämning, en mängd skålar föreslagna och under sång tömda, deribland föreslogs af rådmannen och riddaren Brolin, som representerade direktionen, en skål för fäderneslandet, för Danmark och dess söner, för ångarens befäl m.fl. Bland de cirka 80 deltagande rådde hela aftonen stor 'fröjd' och glädje och kl. 11 å natten, sedan först ytterligare en liten supé blifwit nedsköljd af ett och annat glas, skedde allmänt uppbrott och följdes den gästfrie wärden till sitt hem, der en sång och ett trefallt hurra honom egnades.

s/s Söderhamn – stadens första ångfartyg, propellerdrivet och turkost, levererat år 1855, i trafik på sträckan Söderhamn-Stockholm till 1872. Beskuret foto av målning av PW Cedergren 1878. Privat ägo.

Referenser

Provturen med *s/s Söderhamn* refereras i Stockholms Dagblad, 5e september 1855.

Söderhamnsångarnas färgsättning (dock inte *s/s Söderhamns*) utreds av Lasse Mårtensgård i Förr & Nu, Söderhamns-Kuriren 12/2 2005.

Den illustra besiktningresan år 1864 beskrivs i Helsingen 13 maj 1864.

Välkommen till Österdagarna 2022

Tisdag 12 juli

Onsdag 13 juli

13.00

Museet & Galleriet öppnar för dagen

14.00

Musikunderhållning på stora scenen

Musiker Ewa Monikander:

”Född i Sundsvall 1972, musikhögskola i Piteå, musiklektör och kantor. Har bott i Gällivare, Borås, Chicago (där jag upptäckte klockorna!), på Teneriffa och nu bor jag i Söderhamn med min son och vår katt och jobbar i Norrala-Trönö församling.”

15.15

Guidning av Öster

17.00

Museet stängs

Torsdag 14 juli

13.00

Museet & Galleriet öppnar för dagen

Hantverksdag

Bl. a.:

Växtfärgning

Repslagning

Ullhantering

Halmslöjd

Snörlekar/Knoppar

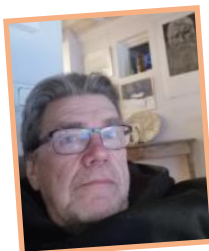
17.00

Museet stängs

Kaffe-te-saft med hembakat bröd 50:- /person
Guidning av fiskaresta'n inkl. kaffe med dopp 70:- /person

GALLERI Gäddan

Utställare Per-Håkan Laurin:

”Har alltid varit intresserad av bild, hantverk, form och färg. Inspirerad av bland andra, morfar som fotograferade och farfar som var smed.

Foto blev det med Bildgrupp R.A.P. när Galleri Mazarin startade på Rådhuskondis. Smide med Norrala Hembygdsförenings smeder.

Gör knivar i olika former till konstföremål.

Målningen började med akvarell och akryl, har nu blivit mest olja.

Jag mår bra när jag skapar. Utställningar blir det då och då, som här på Galleri Gäddan. Konstnär!? Tja, kanske mångsysslare är mest rätt benämning. Men roligt har jag.”

Söderhamns Skeppare-Societet

Bränningen nr 1 2021 berättade vi om Söderhamns skeppare-societet, som bildades 1860. I det lilla rummet innanför köket i fiskaremuseet finns den kista som tillhörde societeten och som vi hoppades skulle innehålla protokoll och berättelser om verksamheten, men när vi väl hittade nycklar och fick upp locket visades det sig att den var tom! Hade dessa handlingar lämnats till något säkrare ställe? Men de fanns vare sig på Söder-

hamns Museum, museet i Gävle eller i Härnösand.

Problemet fick så plötsligt en oväntad lösning. Vid en städdag på Gäddan inför adventskaffet 2021 hittade Denny och Gunilla en oansenlig lucka i väggen uppe i trappen till andra våningen. Innanför luckan låg ett plåtskrin, som visade sig innehålla skeppare-societetens efterlämnade dokument. Denny och Gunilla hann till och med göra en miniatyriställning om detta lagom till adventskaffet 2021.

De har dessutom lovat att vi i *Bränningen* skall få läsa mer om sjöfolkets liv och levnadsvillkor i Söderhamn baserat på dessa unika dokument.

Spännande!

/Sture C.

Sven Gunnar Johansson kollar miniatyriställningen och på bilden uppe till höger några "gubbar" vid den kassaskåpsäkra kistan.

SE MINIUTSTÄLLNINGEN OM SÖDERHAMNS SKEPPARE-SOCIETET I UTSTÄLLNINGSRUMMET

Söderhamns Kust & Skärgårdsförening

Ordförande

Nils Stefansson

nils.stefansson@nastefansson.se 070-569 49 47

Kassör:

Barbro Olsson

grimshararna@gmail.com

073-023 57 55

Styrelse

Gunilla Häggbom, Astrid Forslund, Sven Gunnar Johansson, Håkan Elffors Johansson, Stefan Engström och Lennart Nilsson
Ersättare: Lennart Andersson, Anders Burman och Hans Fryklund

Sekreterare

Denny Månsson

dennygoran@gmail.com

0270-281108, 070-5424855

I samarbete med

Bränningen-redaktion:

Sture Claesson (layout), Hans Fryklund (research o. IT),
Curt Risell. Nils Stefansson (ansv. utg.).

**Kust & Skärgård
Söderhamn**

Hemsida: www.skargardsforeningen.se

E-post: info@skargardsforeningen.se

Kust & Skärgårdsföreningens målsättning är att värna om kustens och skärgårdens miljö och dess kulturarv.

Se vår hemsida <http://www.skargardsforeningen.se> under **Aktuellt**.

Där finns våra träffar inlagda. Vi träffas för det mesta i vår föreningslokal Gäddan.

Vi jobbar ibland praktiskt med lokalen, ibland diskuterar vi händelser och historier, skriver och katalogiserar, samt inte minst viktigt, tar en kopp kaffe och macka. Vi välkomnar alla som är intresserade av Skärgården och dess miljö.

Medlemsavgiften är 250:-/år Bg 5705-0700

Välkommen att bli medlem!

Följ med till STORJUNGFRUN

Vi åker med M/S Hulda

Pris 400:- ToR, max 25 pers. inkl. barn/t.o.r

Barn 4-10 år 150:- i målsmans sällskap.

Barn 0-3 år (knäsittande) gratis.

Datum	Avg. Stenö	Avg. Jungfrun
17/7	09:00	17:15

Du kan besöka fyren, som är öppen 12-17. Kl 15 är det gudstjänst i kapellet, alla välkomna (under gudstjänsten är fyren stängd).

Medtag fika/matsäck som i händelse av regn kan förtäras i vandrarhemmets samlingslokal.

Mer info på www.skargardsforeningen.se

Anmälan till: Hans Fryklund 070-542 48 55 eller

hans.fryklund@gmail.com

Betalning sker till Swish 123 363 55 54 i samband med bokning.

Då antalet platser är begränsat, anmäl snarast.

Arrangeras av Storjungfruns Hamnförening, Skärgårdsföreningen och →

Söderhamns
kommun

Studie
främjandet